

Висновки. Історіографічний аналіз становлення та розвитку системи підготовки офіцерських кадрів для Сухопутних військ Збройних Сил України дозволяє зробити висновок, що від перших днів Незалежності питання створення та адаптації системи військової освіти розглядалось та досліджувалось вітчизняними науковцями, кожен з яких приділив увагу певним напрямкам історичного розвитку системи підготовки офіцерських кадрів. Поряд з тим, низка питань щодо становлення системи військової освіти, а саме у контексті підготовки військових фахівців для Сухопутних військ України на сьогоднішній день не стала предметом окремого наукового дослідження. Існуюча історіографічна база є достатньо репрезентативною та охоплює початковий етап створення системи військової освіти України у хронологічних рамках з 1991 по 2003 рр., що в свою чергу ставить завдання щодо вивчення та аналізу організаційних заходів у цьому напрямку протягом 2004–2016 рр.

Список використаних джерел

1. Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991 р. «Про проголошення незалежності України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
2. Маначинський О. Я. Збройні Сили України: стан та проблеми розбудови / О. Я. Маначинський, В. Ф. Онищенко, М. І. Онишук, С. К. Пронкін, А. А. Соболев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/Manach/index.htm>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 1992 р. «Про реформу системи військової освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/490-92-%D0%BF>.
4. Папікян А. Л. Збройні Сили України на шляху її незалежності / А. Л. Папікян. дис. канд. істор. наук: 20.02.22. – Львів: НУЛП, 1997.
5. Голик М. М. Формування вищої військової освіти в Україні (1992–1998 рр.) / М. М. Голик: дис. канд. істор. наук: 20.02.22. – 2000.
6. Воробйов Геннадій Петрович. Створення та розвиток Сухопутних військ Збройних Сил України (1991–2005): Дис. канд. істор. наук: 20.02.22. – 2014.
7. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика / М. І. Нещадим. – Київ, 2003. – 34 с. (монографія).
8. Колос Руслан Леонідович. Підготовка офіцерських кадрів для Збройних Сил України за досвідом Військово-інженерного інституту 1991–2000 рр.: дис. канд. істор. наук: 20.02.22. – 2004.

References

1. Postanova Verhovnoi' Rady Ukrain's'koi' RSR vid 24 serpnja 1991 r. «Pro proголoshennja nezalezhnosti Ukrainy» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
2. Manachyns'kyj O. Ja. Zbrojni Syly Ukrainy: stan ta problemy rozbudovy / O. Ja. Manachyns'kyj, V. F. Onyshhenko, M. I. Onyshhuk, Je. K. Pronkin, A. A. Soboljev [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://old.niss.gov.ua/book/Manach/index.htm>.
3. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19 serpnja 1992 r. «Pro reformu systemy vijs'kovoї osvity» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/490-92-%D0%BF>.
4. Papikjan A. L. Zbrojni Syly Ukrainy na shljahu i'i nezalezhnosti / A. L. Papikjan. dys. kand. istor. nauk: 20.02.22. – L'viv: NULP, 1997.
5. Golyk M. M. Formuvannja vyshhoї vijs'kovoї osvity v Ukraini (1992–1998 rr.) / M. M. Golyk: dys. kand. istor. nauk: 20.02.22. – 2000.
6. Vorobjov Gennadij Petrovych. Stvorennja ta rozvytok Suhoputnyh vijs'k Zbrojnyh Syl Ukrainy (1991–2005): Dys. kand. istor. nauk: 20.02.22. – 2014.

7. Neshhadym M. I. Vijs'kova osvita Ukrainy: istorija, teorija, metodologija, praktyka / M. I. Neshhadym. – Kyi'v, 2003. – 34 s. (monografija).

8. Kolos Ruslan Leonidovych. Pidgotovka oficers'kyh kadriv dlja Zbrojnyh Syl Ukrainy za dosvidom Vijs'kovo-inzhenernogo instytutu 1991–2000 rr.: dys. kand. istor. nauk: 20.02.22. – 2004.

Leontiev Yu. O., adjunct, Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy (Ukraine, Lviv), zheka.leonid@gmail.com

Historigraphical analysis of the formation and development of training officers for the Armed Forces of Ukraine

In the article was analyzed the achievements of Ukrainian scientists on the formation and development of military education, including training for the main components of the Ukrainian army – Land Army Forces.

The author found after the annexation of the Russian Federation in 2014 Crimean peninsula contemporary military and political leadership of the state saw the fact of insolvency Armed Forces of Ukraine to fully perform the task of protecting the territorial integrity of the state. One reason for this should be considered irresponsible actions of countries to reduce the number of troops and weapons and military equipment in the army land component of Ukrainian troops during previous years. At the same time leveled the need for comprehensive training in military high schools, public figures annually decreasing order reduced research and teaching capacity and restricted financial support military education system.

Keywords: military education, training, reform of the Armed Forces of Ukraine, Land Forces.

* * *

УДК 94(477)«1953/1964»:378

Лук'яненко О. В.,
кандидат історичних наук, ст. викладач,
Полтавський національний педагогічний
університет ім. В. Г. Короленка
(Україна, Полтава), lukyanyenko.ov@gmail.com

«КАРИКАТУРНІ ВІЙНИ» В ОСВІТЯНСЬКІЙ ПРЕСІ УРСР ДОБИ «ВІДЛИГИ» (1953–1964 РОКИ) (ч. 6)

Ілюструються акценти, що їх розставляла для освітян УРСР профільна преса періоду десталінізації (1953–1964 рр.) у сфері міжнародної політики крізь специфічну форму впливу на свідомість – карикатури. Застосування методу контент-аналізу дозволило проілюструвати тлумачення викладачами та студентами вишів світового порядку та оцінки подій на міжнародній арені; виявити змістову участь освітян у «холодній війні». Розвідка написана у межах науково-дослідної роботи кафедри культурології ПНПУ імені В. Г. Короленка «Регіональні виміри повсякденної культури України XVIII–XX століть».

Ключові слова: повсякдення, міжнародна політика, карикатура, вища педагогічна школа, десталінізація.

На полях «холодної війни» важливо було вигравати не лише в питаннях дипломатії або ж гонки озброєння. Радянська система ставила на свої переваги у соціальній сфері над Заходом, які, безперечно, повинні були мати місце в очах рядових освітян. Прикладом такого «соціального навіювання» є карикатура В. Подтягіна «Сини і пасинки містера Доллара», опублікована у грудні 1960 р. Одразу зауважимо, що преса друкувала карикатури на ті події, у яких СРСР міг виступати у ролі або ж явного, або уявного миротворця чи переможця. В іншому випадку, якщо місце Країни Рад у перебігові подій було явно неоднозначним чи не приносило їй політичних бонусів, подія із міжнародного життя проходила повз увагу редакторів видання «Радянська освіта» та карикатуристів.

На малюнку було зображено велику залу американського будинку. За вікном виднілися хмарочоси Нью-Йорка. На передньому плані за круглим столом у кріслі з високою м'якою спинкою сидів алегоричний образ у лицарських обладунках. Вони нагадували дивне поєднання римського шолома та середньовічної броні з мечем на поясі зліва. Замість обличчя у героя з-під

забрала стирчало велике жерло гармати. Перед ним на столі стояла таріль з горою центів у ній. Поруч стояв чоловік одягнений у жіночий одяг: білий ажурний чепчик та помережаний комірець, біла блуза з пишними рукавами під чорним корсетом, темна спідниця з білим фартухом поверх неї. На ньому під поясом красувався знак долара. Хто був зображений у даній алегорії? Однозначно, чоловік не був схожий на тодішнього керманіча Штатів Дуайта Ейзенхауера. У присутнього на карикатурі були чорні окуляри та козлиня борідка, що додавала кумедності вигляду. Загальні риси доволі типові для змалювання Дядечка Сема. Він з єхидною посмішкою правою рукою набирив повну ложку монет і засипав її у жерло гармати, згодуюючи бюджет країни персонажів, на грудях якого красувалася табличка «Війна». У дальньому кутку стояла одягнена у таку ж суконьку з фартухом дівчинка, з простягнутими вперед руками та пусто тарілочкою у них. У лівій руці вона також тримала плакат на держаків з надписом: «Подайте на народну освіту!». Зміст карикатури був очевидним. Радянському читачеві хотіли показати, що захід дійсно загнивав. Особливо ж «тхнуло» в системі освіти, полишеній напризволяще.

Чи дійсно ситуація була настільки плачевною, як її намагалися показати українцям середини минулого століття? Національний центр освітньої статистики США наводить дані, що до 1960 р. 42% чоловіків після 25 років мали лише восьмирічну освіту. Хоча 40% мали закінчену середню, а інші 10% закінчену чотирирічну вищу освіту у коледжі [2, р. 7]. У той самий час перепис населення СРСР 1959 р. показав, що на 1000 жителів у віці 10 років і старше припадала 361 особа з вищою і середньою (повною і неповною) освітою (в УРСР це показник був навіть нижчим – 140 осіб на 1000 житів). Закінчену вищу освіту мали лише 3,5% населення – що було значно меншим від показника США [3, с. 147]. Не можна говорити про занепад асигнувань на освіту у США: з початку ХХ століття вони невпинно зростали. Так, з \$53 на одного студента у 1919–1920, навіть після коригування на інфляцію, країна мала 45% підвищення виділених коштів [2, р. 32–33]. Звісно, що радянські пропагандисти били на співвіднесення коштів, які уряд США витрачав на освіту та озброєння. Згідно з підрахунками Роберта Джонсона, у 1960 р. країна виділяла \$378,791 млн. на військові потреби, у той час як на освіту в цілому – \$175 тис. 615 млн. (з цієї суми на середню дванадцятирічку йшло \$122 тис. 877 млн.) [4]. У цей самий час СРСР заявляв, що дотував 10 тис. 305,4 млн. карб. на освіту та виділяв 9 тис. 298,7 млн. карб. на оборону. Статистичне співвідношення дійсно було на користь Країни Рад. Хоча уже наступного 1961 р. на оборону виділили більше – 11 тис. 594,7 млн. проти освітянських 11 тис. 330,9 млн. [5, с. 21].

Не виходила з тренду і тема Конголезької кризи, у якій СРСР відчував себе зобов'язаним допомогти братньому африканському народові. У грудні 1960 р. преса презентувала карикатуру В. Подтягіна «В кООНтакті з голововізами» [6]. Гра слів (контакт – кООНтакт) мала вкотре показати продажність світового співтовариства, яку викривав єдино справедливий Союз РСР. Над малюнком стояло уже традиційне для кінця 1950–х–початку 1960–х посилення на невідому всезнаючу «газету»: «В Конго лютують банди Мобуту,

а тим часом генеральний секретар ООН вдає, ніби нічого не сталося. Ховається за ширмою «невтручання». Ставленик імперіалістів США, він прагне в усьому догодити колонізаторам». Зображення майже повністю повторювало текст повідомлення. На ньому стояв одягнений по моді пізнього бароко секретар ООН Даг Гаммаршельд. На ньому був помережаний жстококор, що нагадував мундир, на ногах були штани–кюлоти до коліна, обрамлені кружевом, шовкові панчохи та туфлі з бантиками. Очі у нього були зав'язані так міцно, що передавлювали гострого носа та лисину на лобі. Аби ні в кого не було сумніву в особі «сліпця», біля нього валився портфель з його іменем «Хаммаршельд». Генсек стояв, трохи присівши під вагою прапора, який тримав обома руками, поклавши держак собі на праве плече. На ньому було зображено оливкову гілку як символ миру. Проте, стяг використовувався радше як дійсна завіса, передній край якої був намочений у крові, що точилася по підлозі до портфеля посадовця. За ширмою стояв чорношкірий африканець у кітелі з масивними еполетами. На голові з великими круглими очима та широкими губами був одягнений кашкет із черепом замість кокарди. Що коїлося за прапором, можна було здогадатися по надпису над малюнком: «Лютують банди Мобуту», видно лише було, як у лівій руці військового димиться револьвер, а у занесеній над головою правицею був закривавлений ніж. Фінальною крапкою була уявна репліка генсека африканцеві: «Пам'ятайте, колего, я нічого не бачив і не чув!».

Вкотре радянська пропаганда (а, отже, і українські радянські освітяни) проектували «свою» правду. За півроку до того у карикатурі на бельгійських колонізаторів у Конго, Мобуту разом із прем'єром Лумумбою уособлював для Советів прагнення Конго до суверенності. 30 червня 1960 року країна проголосила незалежність. Відразу після цього в ній почалася громадянська війна, викликана прагненням багатою міddю провінції Катанга (пізніше перейменованої в шабу) відокремитися від нової держави. Конфлікт означувався непримиренними суперечностями між прем'єр–міністром Патрісом Лумумбою і президентом Жозефом Касавубу. 14 вересня того ж року Мобуту, який уже мав звання полковника і призначений прем'єром начальником генерального штабу, за підтримки США здійснив військовий переворот. 27 листопада Лумумба був арештований вірними полковнику військами і убитий [7].

Радянська преса формувала свій – однозначно негативний – образ Генерального секретаря ООН. Для освітян УРСР він поставав маріонеткою, слабкодушним поплічником ворожих банд. Проте, це явно не відвідало дійсності. На думку Алексея Смірнова, він був найнекерованішим генсеком організації, який скинув із неї юридичні пута залежності від великих держав та вважав себе Колумбом ООН [8]. Тому проблема Конго для нього стала можливість побудувати у світі державу, неплідконтрольну геополітичним титанам, але лише ООН. Це видно бодай із його перепалок з очільником СРСР М. Хрущовим. Політика Хаммершельда явно не відповідала уявленням про комуністичне Конго. Тому радянський керманіч ініціював навіть самоусунення Генсека із посади. Відповідь світового лідера заслуговує на повне цитування, аби виявити

хібність уявлень освітян про цього історичного діяча: «Подавши у відставку в нинішньому важкому і небезпечному становищі, я б віддав Організацію на поталу всім вітрам. Я не маю права це зробити, бо несучи відповідальність перед усіма державами-членами ... Не Радянському Союзу і ... не іншим великим державам потрібні Об'єднані Нації для захисту своїх інтересів: це потрібно всім іншим ... Я залишуся на своїй посаді до закінчення мого терміну, служачи Організації в інтересах всіх цих націй до тих пір, поки вони вважають, що я повинен це робити. Представник СРСР говорив тут про мужність. Подати у відставку легко; куди важче залишатися на своєму посту. Куди як легко поступитися натиску великої держави. Інша річ – чинити опір. ... Мені неодноразово доводилося це робити раніше ... Якщо така воля націй, які бачать в ООН найкращий захист своїх інтересів в сьогоdnішньому світі, я зроблю це знову» [9]. Також не можна звинувачувати його у байдужості до проблем всередині самої африканської крани. Він двічі літав до Конго у 1960 р. до виходу карикатури – у липні та серпні [10]. І на цьому політична участь Генсека ООН у владанні кризи в Центральній Африці лише почалася. Як бачимо, радянська освітянська преса витворювала негативні образи цілком позитивного міжнародного діяча, чий погляд банально ішли в розріз з офіційною лінією партії. Так викривлювалося дзеркало щоденного сприйняття світу викладачами та студентами вищої педагогічної школи УРСР у добу «відлиги».

Список використаних джерел

1. Подтягін В. Сини і пасинки містера Доллара // Радянська освіта. – 3 грудня 1960. – №97. – С.4.
2. 120 Years of American Education: A Statistical Portrait Editor Thomas D. Snyder U.S. Department of Education, 1993, 115 p. – <https://nces.ed.gov/pubs93/93442.pdf>
3. Динамика населения СССР. 1960–1980 гг. / Э. К. Васильева, И. И. Елисева, О. Н. Кашина, В. И. Лаптев. – Москва: Финансы и статистика, 1985. – 176 с.
4. Johnston, Wm. Robert U.S. expenditures for defense and education, 1940–2014. – <http://www.johnstonsarchive.net/policy/edgraph.html>
5. Государственный бюджет и бюджеты союзных республик. Статистический сборник. – Москва: Издательство «Финансы», 1966. – http://istmat.info/files/uploads/47311/79_gosudarstvennyy_byudzhets_ssr_i_soyuznyh_respublik_1950_1955_1960-1965.pdf
6. Подтягін В. В кООНтакті з головорізами // Радянська освіта. – 10 грудня 1960. – №99. – С.4.
7. Van den Bosch, Jeroen. The Mobutu regime: leveraging state weakness. Studies of the Department of African Languages and Cultures, No48, 2014. – https://www.academia.edu/8993207/The_Mobutu_regime_leveraging_state_weakness
8. Смирнов А. Как убирала Дага. Совершенно секретно. – No.9/36. – 13.09.2013. – <http://www.sovsekretno.ru/articles/id/3829/>
9. Dag Hammarskjöld – biography. – <https://web.archive.org/web/20131002221559/http://www.daghammarskjold.se:80/biography/#congo>
10. United Nations Secretary-General. Former Secretary-General. Dag Hjalmar Agne Carl Hammarskjöld. – <https://www.un.org/sg/en/content/formersg/dag-hjalmar-agne-carl-hammarskjold>

References

1. Podtjagin V. Syny i pasynky mistera Dollara // Radjans'ka osvita. – 3 grudnja 1960. – №97. – S.4.
2. 120 Years of American Education: A Statistical Portrait Editor Thomas D. Snyder U.S. Department of Education, 1993, 115 p. – <https://nces.ed.gov/pubs93/93442.pdf>
3. Dinamika naselenija SSSR. 1960–1980 gg. / Je. K. Vasil'eva, I. I. Eliseeva, O. N. Kashina, V. I. Laptev. – Moskva: Finansy i statistika, 1985. – 176 s.

4. Johnston, Wm. Robert U.S. expenditures for defense and education, 1940–2014. – <http://www.johnstonsarchive.net/policy/edgraph.html>

5. Gosudarstvennyj budzhet i budzhetny sojuznyh respublik. Statisticheskij sbornik. – Moskva: Izdatel'stvo «Finansy», 1966. – http://istmat.info/files/uploads/47311/79_gosudarstvennyy_byudzhets_ssr_i_soyuznyh_respublik_1950_1955_1960-1965.pdf

6. Podtjagin V. V kOONtakti z golovorizamy // Radjans'ka osvita. – 10 grudnja 1960. – №99. – S.4.

7. Van den Bosch, Jeroen. The Mobutu regime: leveraging state weakness. Studies of the Department of African Languages and Cultures, No48, 2014. – https://www.academia.edu/8993207/The_Mobutu_regime_leveraging_state_weakness

8. Smirnov A. Kak ubirali Daga. Sovserhenno sekretno. – No.9/36. – 13.09.2013. – <http://www.sovsekretno.ru/articles/id/3829/>

9. Dag Hammarskjöld – biography. – <https://web.archive.org/web/20131002221559/http://www.daghammarskjold.se:80/biography/#congo>

10. United Nations Secretary-General. Former Secretary-General. Dag Hjalmar Agne Carl Hammarskjöld. – <https://www.un.org/sg/en/content/formersg/dag-hjalmar-agne-carl-hammarskjold>

Lukyanenko O. V., Ph.D. in History, Senior lecturer in Politava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Ukraine, Poltava), lukyanenko.ov@gmail.com

«Caricature wars» in the educational media of the Ukrainian SSR of the «thaw» period (1953–1964) (P.6)

The article illustrates the accents that profile press of the period of de-Stalinization (1953–1964) was arranging for teachers of the Ukr-SSR in the sphere of international politics through a specific form of influence on consciousness – cartoons. Application of the method of content analysis helped to illustrate the interpretation of teachers and students of higher educational institutions of the world order and their evaluation of developments in the international arena; as well as to identify meaningful participation of teachers in the «cold war». The paper is written within the research work «Regional dimension of the everyday culture of Ukraine of XVIII–XX centuries» of the Department of Cultural Studies of PNPV.

Keywords: Every-day life, international politics, caricature, higher pedagogical school, de-Stalinization.

* * *

УДК 327:94(575.1)

Максюта М. Є.,
доктор філософських наук, професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(Україна, Київ), moskalik_1993@mail.ru

Мала Я. Л.,
аспірантка, Національний університет біоресурсів
і природокористування України (Україна, Київ),
moskalik_1993@mail.ru

КОМПЛЕМЕНТАРНІСТЬ РЕЦЕПЦІЙ ЖІНОЧОГО ПИТАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XX СТОЛІТТЯ

Наголошується, що український феміністичний рух на зламі XIX і XX століть демонстрував прагнення жінок звільнитися з-під жорстких традиційних, соціально-правових, побутових обмежень, активно прилучатися до громадсько-політичних, національно-культурних норм і цінностей життєздійснення, індивідуально-особистісного самоутвердження. Епіцентром відповідних трансформацій жіночого буття з'явився розвиток, збагачення гідності жінки як особистості, її внутрішнього світу. Обстоювалося положення, що, якщо повнота життєсправляючої індивідуальності є способом життєздійснення, то національно-культурний зміст духовних цінностей, прагнення до їх засвоєння є також умовою зміцнення гідності особистості як національної, як вільної: відчуття «мови гідності» є демонстрацією беззастережного поцінування цілісності цінностей людяності та національно-культурного буття. У статті, зазначається, що, історичні, етнокультурні відмінності в розумінні суспільної, громадсько-політичної ролі статей, їх визнання ролі в процесах самоідентифікації та життєздійснення індивідуальності були чи не на першому плані упродовж усієї попередньої історії і не подолані, безперечно, і подосі. Тому, жіночє ж питання в українському історико-філософському дискурсі корелюється із проблемами ідейно-національними. По великому рахунку, його статус і представлено наприкінці XIX – на початку XX століття в українських реаліях.